

Bezbednosni sistem u Republici Makedoniji – izazove i perspektive

Atanas Kozarev - *Centar za demokratija i bezbednost, Skoplje*

Abstrakt

According to Constitution, Republic of Macedonia is unitary state in which there are guarantee the basic human rights and freedoms for all citizens according to the liberal and democratic principals. Establishment of standards, in the field of human freedoms and rights, justice and internal affairs were basis for building of contractual relations with European Union and assigning the Agreement for stabilization and association between Republic of Macedonia and European community. On the way of Euro - Atlantic integrations through reforms in political, economic and other fields, one of the most important reforms were reforms in security sector and their adaptation to postulate on legitimate state, democratic principals, legality and legitimate in practicing the powder in our multiethnic community. In these efforts, important place took implementation of Framework agreement in which there are guaranteed and promoted peaceful and harmonic development of citizen community, respect of ethnical identity and interests of all citizens in Republic of Macedonia.

On this way through the years of practice in security, promote Macedonia on regional and international level as a leader in respect of human rights and freedoms of different ethnical communities in the countries.

1. Postavljenost bezbednosnog sektora u Republici Makedoniji

Republika Makedonija je država koja je prolazeći kroz tranzicijski period postigla značajne reforme u celokupnom društveno – političkom i ekonomskom sistemu. Reforma sektora bezbednosti, kao proces koji je značajan za države Jugoistočne Evrope, predstavlja poseban teorijski koncept koji pod uticajem Evropske Unije (EU) i Severnoatlanskog saveza (NATO) je derivirao u celovitu političku strategiju, ovaj pojam se sve više koristi kao alat u društvenim i bezbednosnim procesima u nacionalnoj državi ili zajednici više njih. U tom kontekstu, domet reformi u sektoru za bezbednost često se koristi i kao važan pokazatelj pravca, tempa i opsega ukupne demokratske reforme celog društva¹.

Cilj reformskog kursa državnih politika je bio savlađivanje ozbiljnih postkonfliktnih problema i ozbiljnih pretnji i izazova, i trasiranje puta ka Nato Alijansi i Evropskoj Uniji. Mnogo sporim tempom i u odsustvu političke volje sprovodile su se reforme u bezbednosnom sektoru koji je trebao imati kao posledicu dobijanje pozitivnih ocena od strane nadležnih tela u Evropskoj Komisiji.

Praktično reforme u bezbednosnom sektoru su se odvijale u jednom jako teškom vremenu narušenih i neizbalansiranih međuetničkih odnosa, izgradnje mostova tolerancije i razumevanja između različnih etnikuma u državi, vojnog konflikta iz 2001 godine i posledica

¹ Smisao reforme sektora bezbednosti, Priručnik, SSVO, Beograd, 2004, str. 9

istog, nerešenih problema sa Republikom Grčkom , kao i granica sa novom državom – Kosovom.

Na tom je putu Vladin kabinet ispunjavao najvažniju agendu u svom radu – ispunjavanje međunarodnih obaveza , usaglašavanje makedonskog zakonodavstva sa evropskim, poštovanje ljudskih prava i sloboda , vladavina prava i pravne države. Ali, "imajući u vidu da novi sistem nije uveden preko noći i bez postojanja neophodnih pretpostavki, parlamentarna demokratija je bila više produkt ustavnog inženjeringa, nego realnih političkih procesa. Kao što je i korpus Ljudskih prava i sloboda bio prenesen iz niza međunarodnih dokumenata , tako je i sistem vlasti bio kopija zapadnjačkih institucija. Međutim čak i kao kopija , nije bio konzistentan zbog nezrelosti političkih snaga koje su uradile niz neprincipijelnih kompromisa i pomeranja. Ustavno – politički poredak Republike Makedonije u periodu od osamostaljenja do 2001 godine sadrži dosta nedostataka i u formalno – pravnom , institucionalnom i funkcionalnom smislu. Realno to je bio izvanredno težak period preživljavanja države u komplikovanoj regionalnoj i međunarodnoj konstelaciji."²

Politički i pravni okvir o postavljenosti i funkcioniranju bezbednosnog sektora u Republici Makedoniji u jednim tako složenim bezbednosnim uslovima i bezbednosnom okruženju je bio bitan fundament , pre svega u demokratizaciji bezbednosnih institucija i podizanju edukativnog i profesionalnog nivoa njihovih pripadnika.

Organizacija bezbednosnog sistema je bila logična konsekvencija ustavom uspostavljenog sistema organizovanja vlasti. U saglasnosti sa Ustavom Republike Makedonije iz 1991 godine , organizacija državne vlasti se zasniva na principu podele vlasti. Što znači , podela državne vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast zauzima jako važno mesto u Ustavu. To se posebno vidi u faktu da se taj princip ubraja u red temeljnih vrednosti ustavnog poretka Republike Makedonije. Ako se uzme u obzir da se pod ustavnim poretkom podrazumeva jedinstvo normativnog i stranog , odnosno ustavno uređenje Republike u njegovoj upotrebi i razložno – posledična veza u društvenoj sredini, moglo bi se utvrditi da Ustav načelo podele vlasti tretira kao suštinski faktor u demokratskom funkcionisanju organa državne vlasti. No, u sistemu vlasti veoma značajno mesto zauzima i predsednik Republike Makedonije. Pored funkcija kao šef države i vrhovni komandant oružanih snaga u Makedoniji, predsednik Republike ima i mnogo drugih izvršnih i drugih prava.³ Realna moć struktura od kojih je sačinjen bezbednosni sistem jedne države mora da je postavljen u zakonske okvire kako bi se onemogućile zloupotrebe ovlašćenja sa kojim raspolažu njihovi nosioci. Znači, svaki akt pripadnika bezbednosnog sistema mora da bude u saglasnosti sa zakonskim i podzakonskim odredbama. Za ostvarivanje legitimnosti i legitimiteta u svakodnevnom funkcioniranju bezbednosnog sektora važno je i pitanje koje se odnosi na nadzor nad bezbednosnim sistemom.

Ovo pitanje je usko vezano za prirodom političkog sistema u Republici Makedoniji, postavljenost i pravni okvir za funkcionisanje svih bezbednosnih institucija, kao i vladavina prava.

² Б. Ванковска, Политички систем, БОМАТ Графикс, Скопје, 2007 год. стр. 201-208.

³ С. Климовски, Уставно право и политички систем, Просветно дело АД Скопје, 2003, стр. 382-383.

Pravni okvir za funkcionisanje bezbednosne institucije u Republici Makedoniji je sačinjen od:

1. Uprave za bezbednost i kontraraznivanje od neovisnosti RM, regulisana je Zakonom o unutrašnjim poslovima i podzakonskim aktima. Nažalost donošenjem Zakona o policiji, ukinuti su većina članova postojećeg Zakon o unutrašnjim poslovima, ali ne i one odredbe sa kojima samo deklarativno i formalno se reguliše nadležnost, postavljenost i nadzor nad UBK. Danas u Evropi i svetu, zakonsko regulisanje institucija bezbednosnog sistema smatra se za standard, osnovu, bazu za njihov legitimitet i legalitet. Ne postoji poseban zakon o UBK.
2. Agencija za razuznavanje, je normirana sa Zakonom o Agenciju za razuznavanje, posebnim odredabama od Zakon o odbrani i podzakonskim aktima.
3. Biro za javnu bezbednost, reguliran je novim evropskim Zakonom o policiji.
4. Sektor za vojno razuznavanje, reguliran je Zakonom o odbrani i podzakonskim aktima.

Nadzor nad bezbednosnim sistemom u Republici Makedoniji pravno je pomenut u nekoliko dokumenata, jer ne postoji *lex specialis* za nadzor i demokratsku kontrolu. To ukazuje na голу deklaraciju i simplifikaciju i odsustvo političke volje za sistemsko rešavanje i regulišenje ključne i senzitivne oblasti kao što je bezbednosno polje.

Prema Zakonu o organizovanju i radu organa državne uprave, organi državne uprave kao deo izvršne vlasti osnivaju se u oblastima i područjima koji su od značaja za izvršavanje državnih funkcija i za efikasno ostvarivanje prava i dužnosti građana i pravnih lica. Oni rade prema načelima zakonitosti, odgovornosti, efikasnosti, ekonomičnosti, transparentnosti, jednakosti, pretpostavki i imaju dužnost da obezbede građanima efikasno i zakonsko ostvarenje njihovih ustavnih prava i sloboda. Organi državne uprave se osnivaju kao ministarstva, kao drugi organi državne uprave i upravne organizacije. Kao značajniji organi državne uprave koji po svojoj prirodi ulaze u bezbednosni sistem na osnovu kriterijuma dali imaju posebna ovlašćenja i dužnosti (nošenje pištolja ili drugog oružja, službene legitimacije) izdvajam sledeće:

1. Ministarstvo odbrane – Vojna obaveštajna služba;
2. Ministarstvo unutrašnjih poslova – Uprava za bezbednost i kontraobaveštavanje, Centralne policijske službe;
3. Ministarstvo pravde – Državni upravni inspektorat, Uprava za vršenje sankcija;
4. Ministarstvo za finansije – Carinska uprava, Uprava za javne prihode, Finansijska policija, Uprava za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma.
5. Svakako je deo bezbednosnog sistema u Republici Makedoniji i sektor privatne bezbednosti (agencije i druga tela za obezbeđivanje lica i materijalnih dobara).

Bezbroj faktora i determinanti su uticali na stvaranje i razvoj bezbednosnog sistema, a kao dokaz za to je fakt što njegove pojedinačne bezbednosne institucije nisu stvorene u istom vremenskom periodu nego datiraju različitim terminima. Ovi faktori koji se u osnovi mogu podeliti na endogene i egzogene su bili ključni i daju današnju sliku našeg bezbednosnog sistema, njegovu ulogu i (dostrelni) postignuti nivo.

Ustvari, savremeni politički sistem Republike Makedonije, i njegov bezbednosni segment, kako u pogledu njegove normativne, tako i stvarne dimenzije, je rezultanta međusobnog uticaja brojnih faktora koji opredeljuju njegovu suštinu i performansu. U različitim vremenskim periodima ovi faktori su igrali veću ili manju ulogu, ali je konačni rezultat odraz njihovog zajedničkog delovanja. Politička teorija potencira sledeće faktore:

Ekonomski i socijalni faktor predstavlja društvenu osnovu, govori i o društvenom kapacitetu o održavanju i funkcioniranju institucija, ali i o stepenu konfliktnosti.

Političko - organizacioni faktor, odnosno način organizacije vlasti u Republici, verovatno je najvidljivija determinanta, zato što se u većoj meri realizuje kroz tzv.ustavni i politički inženjering.

Javna administracija je faktor koji u svaki politički sistem unosi statiku i stabilnost, u uslovima kada političke elite rotiraju, a administracija ostaje da funkcioniše izvan političkih takmičenja i na osnovama principa profesionalizma i nepartizacije.

Politička kultura i tradicije su ocenjene kao dosta slabe i u fazi neujednačenog razvoja.

Ideologija je faktor koji skoro kao i da ne učestvuje, tj. odsustvuje u funkcionisanju makedonskog političkog sistema.

Međunarodni faktor ima duplu ulogu u toku celog razvoja političkog sistema. Jedan kolosek je onaj koji se odnosi na jačanje demokratizacije, preko programa o asistiranju, građenju kapaciteta institucija, treninga, monitoring legislativa, saradnje i sl. Drugi kolosek se više odnosi na bezbednosnu sferu, putem akcija koje su okrenute ka prevenciji konflikta, medijaciji ili postkonfliktnoj rekonstrukciji (UNPREDEP, monitoring komisije OBSE-a i EU, "Konkordija", "Proksima", itd.).

Geografski faktor, po tradiciji se računa kao glavni "krivac" za tešku istoriju zemlje i naroda ne samo na području Makedonije, nego i šireg Balkana.

Psihološko – biološki faktor se računa ili kao nebitan ili iskompromitiran u političkoj teoriji zato što je bio iskorištavan u opravdavanju različitih totalitarnih režima u istoriji.⁴

Svi ovi faktori objektivnog i subjektivnog karaktera, u prethodnim složenim konstatacijama su bili ključni za današnju bezbednosnu klimu i stabilnost države u celini. Zbog toga u Nacionalnoj koncepciji za bezbednost i odbranu je utvrđeno potreba od "postojanja demokratske i civilne kontrole i nadzor institucija i snaga čija funkcija je bezbednost i odbrana države." Dosadašnja praksa u sprovođenju nadzora i kontrole bezbednosnog sistema u RM ne daje garancije za unapređenje otčepnosti bezbednosnih institucija i reduciranje političkog uticaja na njih. Nosioци političke vlasti moraju pokazati veću političku volju za

---

⁴ Б. Ванковска, Политички систем, БОМАТ Графикс, Скопје, 2007 год. стр. 201-208.

uvid u rad bezbednosnih institucija, više se usmeriti ka nadzor, nego na kontroli. Znači one moraju da deluju proaktivno, preventivno.

Neophodna je participacija od strane eksperata, naučne i stručne javnosti u vršenju nadzora i kontrole bezbednosnog sektora. To treba da omogući da nadzor bude transparentan i kontinuiran, a ne ad hok, t.e onda kada se pojavi neka bezbednosna afera ili devijantno ponašanje pripadnika bezbednosnog sektora. I na kraju mora da se implementira funkcionalni pristap u ostvarenju nadzora i kontrole bezbednosnog sistema, koji omogućuje postojan nadzor u oblasti bezbednosti.

2. Makedonski nacionalni interesi i strateška bezbednosna opredelenja

Poslije osamostaljenja Republike Makedonije i savlađivanja tranzicijskih prepreka, njezini građani i politički subjekti jasno su izrazili svoja strateška opredeljenja za ulazak u NATO i Evropsku Uniju. Fundamenti za postizanje ovog strateškog cilja su bili mnogobrojni dokumenti među kojima su najznačajniji sljedeći:

- Deklaracija o razvoju odnosa između Republike Makedonije i Evropske Unije, koja je donesena od strane Skupštine Republike Makedonije 04.02.1998 godine.
- Deklaracija o podizanju nivoa odnosa Republike Makedonije sa Evropskom Unijom donesena od strane Skupštine Republike Makedonije 04.11.2000 god.
- Deklaracija o podnošenju aplikacije za članstvo Republike Makedonije u EU, donesena 13.02.2004 godine.
- Ispunjavanje kriterijuma iz Kopenhagena koji garantuju političku stabilnost, slobodu, bezbijednost kao i ekonomski prosperitet.
- Deklaracija sa Samita Evropske Unije, Zapadni Balkan koji je održan 21.06.2003 godine, i zaključci Savjeta; Solunska agenda za Zapadni Balkan: Prema Evropskoj integraciji.
- Ohridski ramkovni dogovor.
- Zaključci sa Evropskog Savjeta, 15/16.12.2005 godine sa kojima Republika Makedonija dobija kandidatski status.
- Sporazum o stabilizaciji i asocijaciji između Republike Makedonije i Evropske Unije koji je stupio na snagu 01.04.2004 godine.
- Radni izvještaj Evropske Komisije o dostignućima Republike Makedonije u 2007 godini.
- Rezolucija o prioritetima priključivanja Republike Makedonije u Evropsku Uniju, i početak pregovora o članstvu u Evropskoj Uniji 27.11.2007 godine.
- Odluka o utvrđivanju strateških prioriteta za Vladu Republike Makedonije u 2008 godini.

Funkcija ovih dokumenata je da doprinese ispunjenju trajnog opredjeljenja Republike Makedonije, svoju budućnost graditi kao član evropske porodice i NATO –Alijanse. Ovo opredjeljenje u suštini podrazumijeva dosljedno garantovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, vladavina pravne države, ekonomski razvoj, građenje dobrosusjedskih odnosa i njihovo kontinuirano unapređivanje. Poseban segment u ovom procesu predstavlja poštovanje prava svih etničkih zajednica, izgradnja mostova za zajednički život i multietnička i vjerska tolerancija. Princip odgovarajućeg i pravnog učešća pripadnika zajednica u javnoj

administraciji je veoma značajna odluka naše države. Temeljne ustavne vrednosti determinišu njen demokratski progresivan karakter i na novi način utvrđuju odnos prema čoveku i građaninu. Poštovanje i unapređenje ljudskih prava i sloboda, pazarna ekonomija, vladavina prava, slobodno izjašnjavanje nacionalne pripadnosti i adekvatno i pravično učesšće nacionalnih manjina, politički pluralizam i slobodni neposredni i demokratski izbori, zaštita imovine, humanizam, socijalnu pravdu i solidarnost, lokalna samouprava, zaštita životne sredine, poštovanje normi međunarodnog prava predstavljaju fundamentalne norme i izražavaju političku filozofiju kompatibilna na jedno savremeno građansko društvo kao što je i naše – makedonsko. Značaj temeljne vrednosti ustavnog poretka koje sadrži novi ustav je toliko veće što najstoji civilizacijska bogatstva demokratske ustavnosti da poveže sa realnim društvenim odnosima u kontekstu saznanja prema kome, ako demokratski ustav je ustav naroda, tada put ka osvajanju demokratije od naroda vodi kroz ustav.⁵

Nasuprot ustavne i političke demokratske deklaracije, svaka savremena država vodi principelnu bezbednosnu politiku i razvija bezbednosni sistem adekvatan savremenim bezbednosnim izazovima. Politika nacionalne bezbednosti predstavlja vladin pristup i očekivanja dostizanja takve bezbednosti. Ono što je problem u funkcionisanju policije i vojske za tranzicione zemlje, u ovom smislu je "njihovo optimalno i za demokratiju primereno dimenzioniranje". To se podjednako odnosi i na njihov razmer, kao i na realnu moć sa kojom oni raspolazu.⁶

U tom kontekstu, Skupština Republike Makedonije potvrdila je svoju čvrstu odlučnost da poduzme sve potrebne korake i aktivnosti koje su neophodne za početak pregovora o članstvu u Evropskoj Uniji. Također, u Rezoluciji o prioritetima, o priključivanju u Evropsku Uniju iz 2007 godine, "potvrđujeda je sprovođenje Ohridskog ramkovnog dogovora od bitnog značaja za dalji demokratski razvoj i funkcioniranje Republike Makedonije" kao i „svoju odlučnost o daljem napredovanju i ostvarivanju ljudskih prava“.

Pravni okvir u oblasti Zajedničke nadvorešne i bezbednosne politike sačinjavaju Ustav Republike Makedonije, Zakon o organizaciji i rad organe državne uprave, Zakon o odbrani, Zakon o zaštiti i spašavanju, Zakon o upravljenju krizama, Zakon o klasificiranim informacijama itd.⁷

Republika Makedonija opredelila se da svoju bezbednosnu politiku gradi na nekoliko pretpostavka, i to na:

1. Racionalnost u izboru strategiskih ciljeva. Ova pretpostavka polazi od fakta da makedonska moć (akumuliranost, uticaj i funkciju) silima i sredstava (politička, ekonomska i vojna) može jedinstveno da se gradi i efektuira samo preko punu integritanost u evropskim i euroatlantskim strukturama.

⁵ S. Klimovski, Ustavno pravo i politički sistem, "Prosvetno delo" AD Skopje, 2003 god. str. 217.

⁶ B. Vankovska-Cvtekvoska, Policijata, vojskata i demokratijata, "Bezbednost" br. 4/1995, Skopje, str. 852.

⁷ Т. Гоцевски и др. Европската Унија низ призмата на Европската безбедност, Скопје, 2007 година, стр. 199.

2. Realnost u pogledu stvaranja najoptimalne predoslove za ostvarivanje ciljeve preko zajednički nastup institucije pred međunarodnim institucijama.
3. Izgrađivanje mira i bezbjednosti. Ovu strtešku pretpostavku polazi od određenja makedonske politike za vođenje aktivnu i miroljubivu politiku sa susjedima i za uspostavljenje prijateljskih odnosa sa svim državama u svetu, ako postoji uyajamni interes.⁸

Interesi⁹ Republike Makedonije-trajni, vitalni, nacionalni rezultat su ustavotvornog karaktera Republike Makedonije kao pravne i socijalne države.

U Nacionalnoj koncepciji o bezbjednosti i odbrani donesenoj od strane Skupštine Republike Makedonije kao trajni interes Republike Makedonije je potvrđeno postignuto „očuvanje i unapređenje njezinog državnog identiteta sa slobodom izražavanja etničkog identiteta svih građana Republike Makedonije, kao i čuvanje nezavisnosti i teritorijalnog integriteta“, dok kao vitalni interesi „sa kojima se podobrava bezbjednosna situacija i sa kojima se stvaraju uslovi za bolji život građana i funkcionisanje države i društva „ nabrajaju se sljedeći:

- čuvanje mira i bezbjednosti, života, zdravlja, imovine i lične bezbjednosti građana Republike Makedonije;
- razvoj multietničkog društva utemeljenog na međusobnom povjerenju , zajednički napori i ciljevi svih etničkih zajednica za stabilnost i svestran napredak države;
- ekonomski razvoj zasnovan na principima pazarne ekonomije, privatna imovina, svakodnevno poboljšanje životnih standarda i kvaliteta života, kao i čuvanje vitalnih infrastruktura i resursa Republike Makedonije;
- zaštita i usavršavanje demokratskih osnova pravne države-političkog pluralizma, parlamentarne demokratije, podjele vlasti , fer i demokratski izbori, pravna vlast, dosljedno poštovanje ljudskih prava i sloboda, kao i prava i slobode svim građanima kojišto pripadaju drugim zajednicama, i kontinuirano održavanje i usavršavanje cijele unutrašnje bezbjednosti društva i države;
- političko-odbrambena integracija u NATO, politička, ekonomska i bezbjednosna integracija u Evropsku Uniju, kao i u druge sisteme kolektivne bezbjednosti;

Pored ovih kao „**bitnih interesa**“ za Republiku Makedoniju , koji su i preduslov za kreiranje i postizanje trajnih i vitalnih interesa“ utvrđeni su i sljedeći:

- izgradnja i razvoj svih oblika saradnje sa susjedima a sve u interesu mira , bezbjednosti i razvoja Republike Makedonije i njezinih susjeda;
- lični doprinos za očuvanje i razvijanje mira i stabilnosti u Jugoistočnoj Evropi (JIE), zbog jačanja zone demokratije, bezbjednost i prosperitet svih zemalja u regionu;

⁸ Н. Кљушев и др. Интересите на Република Македонија за членство во НАТО, МАНУ, Скопје, 2007 година, стр.15-16.

⁹ Национална концепција за безбедност и одбрана, Службен весник на РМ бр. 40/2003.

- učešće u građenju mira i stabilnosti u regionu, Evropi i svijetu, kao i preventiva i pronalaženje instrumenata za predvremena upozorenja o tenzijama i krizama, sa ciljem - blagovremeno i efikasno rješavanje mirnim putem;
- čuvanje i napredak međunarodnog poretka koji je zasnovan na principima pravednosti i uzajamnog poštovanja međunarodnog poretka koji je utemeljen u međunarodnom pravu, kao i politička i ekonomska ravnopravnost svih država;
- obezbjeđenje uslova i unapređenje unutrašnje političke stabilnosti i mogućnosti zbog jednakog prava na učešće koje treba da sadrže opšteprihvatljiv konsenzus u vezi sa pitanjima koji su od trajnog, vitalnog i bitnog interesa za zemlju;
- stvaranje uslova za unapređivanje bezbijednosne kulture;
- izgradnja pravedne, socijalne države sa istim mogućnostima za sve građane bez obzira na njihovu polovu, rasnu, vjersku, političku, socijalnu, kulturnu ili drugu pripadnost;
- stvaranje uslova za izgradnju društva putem komunikacija i odnosa sa kojima će se razvijati zajedničke vrijednosti i kultura življenja, posebno kod mlade generacije, u duhu tolerancije, njegovanja demokratskih vrijednosti i poštovanje ličnog integriteta, utemeljenih u evropskoj demokratskoj tradiciji, bez obzira na etničku, vjersku ili drugu pripadnost i
- čuvanje i zaštita životne sredine u saradnji sa širim okruženjem.

Analizom sadržaja ova iz gorenavedenih dokumenata se pokazuje jedan odnos između želja, napora, strategijskih ciljeva i interesa o poštovanju ljudskih prava i sloboda, posebno etničkih zajednica u Republici Makedoniji i jasna opredjeljenost ka evroatlanskim integracijama. Sve ove vrijednosti su dio cjelokupnog sistema ustavnih garancija, utvrđene kao temelj ustavnih vrijednosti, nacionalnih interesa i potreba. U isto vrijeme one se približavaju savremenoj koncepciji jednog demokratskog društva koje obezbjeđuje optimalan stepen poštovanja i zaštitu ljudskih prava i sloboda. Na taj način nacionalna država postaje ram demokratskim okolnostima koje kreiraju pravila o poštovanju ljudskih prava.

3. Bezbijednosni sistem Republike Makedonije i savremeni izazovi

Savremeni svijet stoji pred mnogim potencijalnim i realnim rizicima, i opasnostima koji mogu dovesti do kriznih situacija i konflikata većih razmjera. Globalni bezbijednosni izazovi predstavljaju ozbiljnu prijetnju kako za nacionalnu tako i za međunarodnu bezbijednost. U isto vrijeme oni predstavljaju opasnost u ostvarivanju i poštovanju osnovnih ljudskih prava i sloboda svih građana. Bezbijednosni izazovi i rizici su prisutni u svakoj državi i društvu. Oni egzistiraju u svim oblastima u svijetu i sa svojim posljedicama ugrožavaju svjetski mir i bezbijednost uopšte.

Danas prijetnje mogu biti političkog, ekonomskog, socijalnog i ekološkog karaktera. Republika Makedonija kao tranzicijska država multietničkog karaktera od značajnijih rizika i opasnosti koji mogu narušiti njezin bezbijednosni sistem prepoznaje sljedeće;

- moguće manifestiranje ekstremnog nacionalizma, rasna i vjerska netrpeljivost;
- oblici i aktivnosti povezane sa međunarodnim terorizmom, organizovan kriminal, ilegalna migracija, ilegalna trgovina drogom, oružjem, ljudima strateški materijali

za dvojnju upotrebu kao i posljedice korišćenja sredstava za masovno uništavanje;

- posjedovanje većih količina ilegalnog oružja;
- problemi u toku tranzicije kao što su: korupcija, urbani terorizam, težak kriminal, uključujući ucjene, reketiranja, ubistva i napade na imovinu građana, ekonomski kriminal, nedovoljna razvijenost institucija demokratskog sistema, problemi u funkcioniranju sudstva, socijalni problemi i nezaposlenost;
- aktivnosti partija i specijalnih službi usmjerenih u pravcu pogoršanja bezbjednosne situacije, a samim tim i usporavanje demokratskih i integrativnih procesa, posebno onih prema NATO-u i EU;
- posljedice iz sukoba interesa o korišćenju izvora i puteva strateških energenasa kao i spriječavanje i blokiranje njihovog uvoza u Republiku Makedoniju;
- elementarne i druge nepogode, tehničko-tehnološke katastrofe, zarazne bolesti kod ljudi i životinja prouzrokovane od strane domaćih ili vanjskih faktora;
- kompjuterski kriminal, piraterija i zloupotreba informatičke tehnologije, posebno u dijelu vezanom za lične podatke građana, poslovna, službena i državna tajna;
- degradacija i uništavanje životne sredine.

Imajući u vidu opasnosti od strane savremenih bezbjednosnih rizika nameće se potreba za odgovarajućim preventivno-represivnim organizovanjem našeg bezbjednosnog sistema, usavršavanje, razvoj procedura i mehanizama suprotstavljanja, navremeno upozoravanje od rizika i opasnosti, predlaganje mjera zaštite kao i koordinacija sa svim nadležnim institucijama i organima u Republici Makedoniji. Pored ostalog, u planu je dugoročno strategijsko političko determinirano utvrđivanje potrebnih snaga i sposobnosti, kao i utvrđivanje njihove strukture, metoda

načina i nivoa saradnje, pomoć i koordinacija u izvršavanju zadataka, razvoj strategije menadžmenta, motivacija, profesionalizam, karijera i životni standard, kao i snage koje predstavljaju sliku etničkih zajednica u Republici Makedoniji. Zato i u Nacionalnoj koncepciji o bezbjednosti i odbrani Republike Makedonije je utvrđeno da „u realizovanju svojih nacionalnih interesa Republika Makedonija će voditi bezbjednosnu politiku sa ciljem usavršavanja bezbjednosnog sistema, koji će biti sposoban, efikasan i kreditibilan da odgovori bezbjednosnim izazovima ovog vijeka, da riješava krize unutra, da pomogne u rješavanju kriza u regionu i šire“¹⁰.

Kada se govori o vezi između uspješnosti i efikasnosti u funkcioniranju bezbjednosnog sistema, pitanju karijerizma u poslovanju svakako se mora voditi računa, ulagati napor u smjeru eliminacije političkog uticaja, diletantizma i ugrožavanja demokratije. Bezbjednosni sistem i njegovo funkcionisanje se ne može odvojiti od turbulentnih procesa, sa kojima mu se u pojedinim kriznim situacijama otvara prostor da od javne službe u funkciji građana, polako sa svim svojim elementima preraste u političkog glumca.

Sa tim vlast prava kao apsolutna vrijednost gubi svoju fundamentalnu ulogu. U tim slučajevima pojedini elementi sistema bezbjednosti služe kao odvodni kanal velikim političkim

¹⁰ Национална концепција за безбедност и одбрана, Службен весник на РМ бр. 40/2003.

grupacijama koje se poistovjećuju sa partijama, i na taj način indeks društvenih odnosa pravnički se ne gleda u Ustavu i zakonu nego u efikasnosti represivno-političkih mjera sa raznim oblicima nasilja. Tako ne samo policija nego i ostali elementi sistema bezbjednosti ukoliko ne ostvare jak uticaj u politici nastoje uspostaviti vlastitu autonomiju, koja u pojedinim slučajevima može imati dalekosežne posljedice. Tada dolazi do formiranja vlastite koncepcije i doktrine. Bez sumnje je da je želja svake aktuelne političke vlasti da ima uticaj na kadrovsko ekipiranje subjekata bezbjednosnog sistema. Ali takve želje imaju za posljedicu ograničavanje ljudskih prava i sloboda i prava onih građana koji ne pripadaju aktuelnoj političkoj vlasti i njihova diskriminacija u svim oblastima življenja.

Zaključak

Proces građenje bezbednosne arhitekture Republici Makedoniji je kontinuiran i neprestan i u funkciji za ostvarenje strateških opredelenja za ulaz u NATO i Europska Unija. Efikasnost bezbednosnog sistema je determinirana od primene međunarodnim standardima za poštovanje ljudskih prava i sloboda, vladavina prava i pravne države. Demokratske promene i reforme bezbednosnog sektora su uslov i garancija za demokratizacija društva uopšte i obezbeđenje demokratski razvoj bezbednosnih institucija u celini. Reforme bezbednosnog sektora i njihova uspešnost su značajan test za demokratski kapacitet naše države i one mogu u praksi da stvaraju demokratske bezbednosne institucije kompatibilne na evropskim i svetskim bezbednosnim institucija.

Literatura

1. Smisao reforme sektora bezbednosti, Priručnik, SSVO, Beograd, 2004.
2. 2.Б. Ванковска, Политички систем, БОМАТ Графикс, Скопје, 2007 год.
3. 3.С. Климовски, Уставно право и политички систем, Просветно дело АД Скопје, 2003.
4. 4..В. Vankovska-Cvtekvoska, Policijata, vojskata I demokratijata, "Bezbednost" br. 4/1995, Skopje.
5. 5.Т. Гоцевски и др. Европската Унија низ призмата на Европската безбедност, Скопје, 2007 година.
6. 6.Н. Кљусев и др. Интересите на Република Македонија за членство во НАТО, МАНУ, Скопје, 2007 година.
7. 7.Национална концепција за безбедност и одбрана, Службен весник на РМ бр. 40/2003.